

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені В. Н. КАРАЗІНА

**ЗАХИСТ І ПРЕДСТАВНИЦТВО
У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ**

Матеріали до семінарських занять
для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
за спеціальністю 081 «Право»

Електронний ресурс

Рецензенти:

В. Гринюк – д.ю.н., професор, професор кафедри кримінального процесу та криміналістики Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка;

Г. Зубенко – кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри конституційного і муніципального права юридичного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

*Затверджено до розміщення в мережі Інтернет рішенням Науково-методичної ради
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна
(протокол № 6 від 27 березня 2026 року)*

3-38 Захист і представництво у кримінальному процесі : матеріали до семінарських занять для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 081 «Право» / укладачі: Г. С. Рибалко, О. П. Шайтуро, О. М. Храмцов. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2026. – (PDF 20 с.).

Матеріали до семінарських занять містять тематичний план навчальної дисципліни, методичні вказівки до семінарських занять, критерії оцінювання відповідей на семінарських заняттях та список рекомендованої літератури.

Рекомендовано для студентів четвертого курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти юридичного факультету, які навчаються за спеціальністю 081 «Право».

УДК 343.131.5(075.8)

© Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, 2026

© Рибалко Г. С., Шайтуро О. П.,
Храмцов О. М., уклад., 2026

ЗМІСТ

1. Вступ.....	4
2. Тематичний план навчальної дисципліни.....	5
3. Методичні вказівки до семінарських занять.....	9
5. Розподіл балів, які отримують студенти та критерії оцінювання.....	25
6. Рекомендована література.....	29

1. ВСТУП

Запропоновані матеріали до семінарських з навчальної дисципліни «Захист і представництво у кримінальному процесі» відображають основні форми, об'єм і напрямки роботи, студентів юридичного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна.

Метою викладання навчальної дисципліни «Захист і представництво у кримінальному процесі» є формування у студентів уявлення про учасників кримінального провадження, які здійснюють захист і представництво, процесуальний порядок реалізації такої діяльності на різних стадіях кримінального судочинства, а також виховання в студентів потреби систематично оновлювати свої знання та творчо застосовувати їх у майбутній професійній діяльності.

Основними завданнями вивчення дисципліни є формування таких інтегральних, загальних та спеціальних (фахових, предметних) компетентностей: здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у галузі професійної правничої діяльності або у процесі навчання, що передбачає застосування правових доктрин, принципів і правових інститутів і характеризується комплексністю та невизначеністю умов (інтегральна); здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях (**ЗК 2**); знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності (**ЗК 3**); знання і розуміння особливостей реалізації та застосування норм матеріального і процесуального права (**СК 8**); здатність визначати належні та прийнятні для юридичного аналізу факти (**СК 11**); здатність до критичного та системного аналізу правових явищ і застосування набутих знань у професійній діяльності (**СК 13**).

В межах формування інтегральної компетентності студенти повинні

знати сутність та зміст основних доктринальних понять кримінального процесуального права, його загальних засад та інститутів; процесуальний статус учасників кримінального провадження; порядок здійснення захисту та представництва на різних стадіях кримінального процесу; **вміти** давати правове обґрунтування рішень; аналізувати юридичні факти; тлумачити та правильно застосовувати нормативно-правові акти, які регулюють кримінальну процесуальну діяльність; робити кваліфіковані висновки та надавати консультації; приймати рішення і вчиняти дії у точній відповідності до закону; **володіти** термінологією кримінального процесуального права; навичками роботи з нормативно-правовими актами; навичками аналізу юридичних фактів та правових норм, що є об'єктом професійної діяльності; навичками вирішення правових проблем та застосування правових норм.

В межах формування компетентності **ЗК 2** студенти повинні

знати норми чинного кримінального процесуального законодавства, практику його застосування; **вміти** правильно визначати коло нормативно-правових актів, які підлягають застосуванню під час здійснення захисту та представництва; робити кваліфіковані висновки та надавати консультації; приймати рішення і вчиняти дії у точній відповідності до закону; **володіти навичками** роботи з нормативними актами; обґрунтування власної точки зору; вирішення проблемних питань і колізій.

В межах формування компетентності **ЗК 3** студенти повинні

знати систему чинного кримінального процесуального законодавства, основні теоретичні і практичні проблеми здійснення захисту та представництва; **вміти** об'єктивно сприймати та аналізувати тенденції, що мають місце під час здійснення захисту та представництва, правильно визначати правові приписи, які належить застосувати; **володіти навичками** обґрунтування власної точки зору, прийняття відповідних рішень, які відповідають вимогам закону.

В межах формування компетентності **СК 8** студенти повинні

знати правила кваліфікації вчинених кримінальних правопорушень, процесуальний порядок здійснення захисту та представництва; **вміти** давати правову оцінку юридичним фактам та визначати, які правові норми належить застосувати у відповідних фактичних обставинах; приймати рішення і вчиняти дії у точній відповідності до кримінального і

кримінального процесуального закону; **володіти навичками** складання та мотивування відповідних кримінальних процесуальних рішень.

В межах формування компетентності **СК 11** студенти повинні

знати вимоги кримінального процесуального законодавства щодо здійснення захисту та представництва; **вміти** аналізувати відповідні фактичні обставини, давати їм правову оцінку; **володіти навичками** правильного прийняття відповідних правових рішень. В межах формування компетентності **СК 13** студенти повинні **знати** правила критичного та системного аналізу правових явищ; **вміти** застосовувати набуті знання у професійній діяльності;

володіти навичками застосування отриманих знань у практичній діяльності під час здійснення захисту та представництва.

Студент повинен досягнути таких програмних результатів навчання: давати короткий висновок щодо окремих фактичних обставин (даних) з достатньою обґрунтованістю (**ПРН 5**); використовувати різноманітні інформаційні джерела для повного та всебічного встановлення певних обставин (**ПРН 8**); самостійно визначати ті обставини, у з'ясуванні яких потрібна допомога, і діяти відповідно до отриманих рекомендацій (**ПРН 9**); застосовувати набуті знання у різних правових ситуаціях, виокремлювати юридично значущі факти і формувати обґрунтовані правові висновки (**ПРН 21**); надавати консультації щодо можливих способів захисту прав та інтересів клієнтів у різних правових ситуаціях (**ПРН 23**).

2. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1. Правові основи адвокатської діяльності

Поняття адвокатури України. Принципи та засади здійснення адвокатської діяльності. Набуття права на заняття адвокатською діяльністю. Організаційні форми адвокатської діяльності. Види адвокатської діяльності. Права і обов'язки адвоката. Гарантії адвокатської діяльності. Договір про надання правової допомоги. Зупинення та припинення права на заняття адвокатською діяльністю. Дисциплінарна відповідальність адвоката. Адвокатське самоврядування. Здійснення в Україні адвокатської діяльності адвокатом іноземної держави. Особливості статусу адвоката іноземної держави. Правила адвокатської етики.

Тема 2. Загальні правила участі захисника, представника й законного представника у кримінальному провадженні

Забезпечення права на захист як засада кримінального провадження. Поняття захисника у кримінальному провадженні. Обов'язки захисника. Залучення захисника. Підтвердження повноважень захисника. Обов'язкова участь захисника. Залучення захисника для проведення окремої процесуальної дії. Відмова від захисника або його заміна.

Законний представник підозрюваного, обвинуваченого. Представник потерпілого. Законний представник потерпілого. Представник цивільного позивача, цивільного відповідача. Законний представник цивільного позивача. Представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження. Представник третьої особи, щодо майна якої вирішується питання про арешт.

Підстави для відводу захисника, представника. Підстави для відводу представника персоналу органу пробації. Заява про відвід. Порядок вирішення питання про відвід. Наслідки відводу захисника, представника, представника персоналу органу пробації.

Тема 3. Захист і представництво під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження

Поняття заходів забезпечення кримінального провадження. Загальні правила застосування заходів забезпечення кримінального провадження. Види заходів забезпечення кримінального провадження та їх загальна характеристика.

Сутність тимчасового доступу до речей і документів, процесуальний порядок його застосування. Речі і документи, до яких заборонено доступ. Підстави та процесуальний порядок тимчасового вилучення майна. Підстави та процесуальний порядок арешту майна.

Поняття, мета і підстави застосування запобіжних заходів. Види запобіжних заходів. Обставини, що враховуються при обранні запобіжного заходу. Підстави та процесуальний порядок затримання особи без ухвали слідчого судді, суду. Строки затримання. Сутність затримання з метою приводу.

Тема 4. Захист і представництво під час проведення слідчих (розшукових) дій та інших процесуальних дій

Поняття та види слідчих (розшукових) дій. Класифікація слідчих (розшукових) дій. Вимоги до проведення та оформлення слідчих (розшукових) дій.

Допит, його види, процесуальний порядок проведення та оформлення. Обшук та його види.

Підстави і процесуальний порядок проведення обшуку. Огляд і його види. Процесуальний порядок проведення окремих видів огляду. Мета і процесуальний порядок проведення слідчого експерименту.

Поняття негласних слідчих (розшукових) дій та їх види. Загальні положення про негласні слідчі (розшукові) дії. Втручання у приватне спілкування. Інші види негласних слідчих (розшукових) дій.

Тема 5. Захист і представництво під час повідомлення про підозру

Поняття та процесуальне значення повідомлення про підозру. Випадки повідомлення про підозру. Зміст письмового повідомлення про підозру. Процесуальний порядок вручення письмового повідомлення про підозру. Зміна повідомлення про підозру. Особливості повідомлення про підозру окремій категорії осіб.

Тема 6. Захист і представництво під час зупинення та закінчення досудового розслідування

Зупинення досудового розслідування. Форми закінчення досудового розслідування. Закриття кримінального провадження. Звільнення особи від кримінальної відповідальності. Звернення до суду з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру.

Тема 7. Захист і представництво під час судового провадження в суді першої інстанції

Підготовче судове провадження. Сутність і значення стадії судового розгляду. Загальні положення судового розгляду. Межі судового розгляду. Процедура судового розгляду. Проголошення судового рішення.

Тема 8. Захист і представництво під час судового провадження з перегляду судових рішень

Види судових проваджень з перегляду судових рішень у кримінальному процесі.

Сутність і завдання провадження в суді апеляційної інстанції. Судові рішення, які можуть бути оскаржені в апеляційному порядку. Право на апеляційне оскарження. Особливості апеляційного оскарження окремих судових рішень. Закриття кримінального провадження судом апеляційної інстанції.

Сутність і завдання провадження в касаційному порядку. Судові рішення, які можуть бути оскаржені в касаційному порядку. Право на касаційне оскарження. Закриття кримінального провадження судом касаційної інстанції.

Підстави для здійснення кримінального провадження за нововиявленими або виключними обставинами. Характеристика нововиявлених та виключних обставин. Право подати заяву про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами.

Строк звернення про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами. Судове рішення за наслідками кримінального провадження за нововиявленими або виключними обставинами.

Тема 9. Захист і представництво під час окремих видів особливих порядків кримінального провадження

Спеціальне досудове розслідування кримінальних правопорушень. Кримінальне провадження на підставі угод. Кримінальне провадження щодо неповнолітніх. Кримінальне провадження щодо застосування примусових заходів медичного характеру. Кримінальне провадження, яке містить відомості, що становлять державну таємницю.

3.2. Темі семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин Денне/заочне
1.	Правові основи адвокатської діяльності	4 / 2
2.	Загальні правила участі захисника, представника й законного представника у кримінальному провадженні	2 / 2
3.	Захист і представництво під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження	2
4.	Захист і представництво під час проведення слідчих (розшукових) дій та інших процесуальних дій	2
5.	Захист і представництво під час повідомлення про підозру	2
6.	Захист і представництво під час зупинення та закінчення досудового розслідування	2
7.	Захист і представництво під час судового провадження в суді першої інстанції	2
8.	Захист і представництво під час судового провадження з перегляду судових рішень	2
9.	Захист і представництво під час окремих видів особливих порядків кримінального провадження	2
Разом		20 / 4

3.3. Методичні вказівки до тем семінарських занять

Семінарське заняття № 1. Правові основи адвокатської діяльності

Навчальна мета заняття: формування комплексного уявлення про інститут адвокатури в Україні.

Час проведення: денна форма навчання – 4 год. Заочна форма – 2 год

Навчальні питання:

1. Поняття адвокатури України.
2. Принципи та засади здійснення адвокатської діяльності.
3. Організаційні форми адвокатської діяльності.
4. Гарантії адвокатської діяльності.

Методичні вказівки

Розгляд першого питання варто розпочати із дослідження поняття адвокатури, його закріплення в законодавстві. Слід розглянути історію становлення адвокатури в Україні

Розглядаючи друге питання, слід дати визначити принципи та засади здійснення адвокатської діяльності які передбачені законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність».

Третє питання плану потребує з'ясування організаційних видів адвокатської діяльності які передбачені законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», визначити особливості кожного з видів.

Висвітлюючи четверте питання плану, слід розкрити як сама поняття гарантій адвокатської діяльності такі і визначити які саме гарантії передбачені нормами міжнародного та національного законодавства.

Питання цільових виступів студентів:

1. Договір про надання правової допомоги.
2. Зупинення та припинення права на заняття адвокатською діяльністю.
3. Дисциплінарна відповідальність адвоката.
4. Адвокатське самоврядування.
5. Здійснення в Україні адвокатської діяльності адвокатом іноземної держави

Семінарське заняття № 2. Загальні правила участі захисника, представника й законного представника у кримінальному провадженні

Навчальна мета заняття: формування комплексного уявлення про поняття, значення та функції захисту в кримінальному процесі України. Визначитись з колом учасників кримінального провадження, які належать до сторони захисту, їх правами та обов'язками.

Час проведення: денна форма навчання – 2 год.; заочна форма навчання – 2 год.

Навчальні питання:

1. Поняття, завдання і засади захисної діяльності в кримінальному процесі України
2. Підозрюваний (обвинувачений, засуджений, виправданий) - представник сторони захисту. Його права та обов'язки
3. Поняття захисника. Особи, які допускаються, як захисники. Права та обов'язки захисника підозрюваного (обвинуваченого) .

Методичні вказівки

Розгляд першого питання варто розпочати дослідження поняття захисту у кримінальному провадженні яке слід розглядати у трьох його значеннях: захист як вид кримінальної процесуальної діяльності; захист як кримінальна процесуальна функція; захист як інститут кримінального процесуального права

Слід пам'ятати, що відповідно до п. 19 ст. 3 КПК, до учасників кримінального процесу, які виконують функцію захисту, відносяться: підозрюваний, обвинувачений (підсудний), засуджений, виправданий, особа, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або вирішувалося питання про їх застосування, їхні захисники та законні представники

Розглядаючи друге питання, слід розпочати із визначення поняття підозрюваний, обвинувачений (підсудний), виправданий. Визначити їх права та обов'язки згідно із КПК

Третє питання плану слід розпочати визначення того, хто може бути захисником згідно із КПК, визначити його права та обов'язки.

Питання цільових виступів студентів:

1. Забезпечення права на захист як засада кримінального провадження

2. Законний представник підозрюваного, обвинуваченого
3. Законний представник цивільного позивача.
4. Представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження.
5. Представник третьої особи, щодо майна якої вирішується питання про арешт.

Семінарське заняття № 3. Захист і представництво під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження

Навчальна мета заняття: Сформувати уявлення про діяльність адвоката-захисника під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження як на стадії досудового розслідування, так і в ході судового розгляду

Час проведення: денна форма навчання – 2 год.

Навчальні питання:

1. Поняття та класифікація заходів забезпечення кримінального провадження. Загальні правила їх застосування
2. Запобіжні заходи: поняття, види, мета і підстави їх застосування
3. Порядок застосування окремих видів запобіжних заходів. Здійснення захисту під застосування запобіжних заходів
4. Інші заходи забезпечення кримінального провадження. Захист під час застосування інших заходів забезпечення кримінального провадження

Методичні вказівки

Розгляд першого питання передбачає визначення поняття, та класифікації заходів забезпечення кримінального провадження які передбачені кримінально-процесуальним законом. Слід звернути увагу, що цей інститут є відносно новим у КПК України, в ньому існує велика кількість проблемних питань, вирішення яких можливе тільки при ретельному вивченні кримінальних процесуальних норм, рекомендованих викладачами посібників, наукових робіт тощо.

Розглядаючи друге питання, слід проаналізувати систему запобіжних заходів яка визначена в ст. 176 КПК України, а саме: 1) особисте зобов'язання (ст. 179 КПК); 2) особиста порука (ст. 180 КПК); 3) застава (ст. 182 КПК); 4) домашній арешт (ст. 181 КПК); 5) затримання – тимчасовий запобіжний захід (ст.ст. 188–192, 207–213 КПК); 6) тримання під вартою (ст. 183 КПК).

Третє питання плану потребує з'ясування вимоги до клопотання слідчого, прокурора про застосування запобіжного заходу яке подається до суду

Висвітлюючи четверте питання плану, слід звернути увагу, що залежно від мети застосування заходи забезпечення кримінального провадження можуть бути класифіковані на такі групи:

1) заходи, спрямовані на забезпечення явки учасників кримінального провадження, - виклик, судовий виклик та привід (статті 133-143 КПК);

2) заходи, спрямовані на встановлення обставин кримінального правопорушення та збирання і збереження доказів, - тимчасовий доступ до речей і документів (статті 159-166 КПК), тимчасове вилучення майна (статті 167-169 КПК), арешт майна (статті 170-175 КПК);

3) заходи, спрямовані на забезпечення цивільного позову, - тимчасове вилучення майна (статті 167-169 КПК), арешт майна (статті 170-175 КПК);

4) заходи, спрямовані на забезпечення виконання процесуальних обов'язків, - накладення грошового стягнення (статті 144-147 КПК);

5) заходи, спрямовані на припинення кримінального правопорушення чи запобігання вчиненню іншого, припинення або запобігання протиправній поведінці підозрюваного, обвинуваченого щодо перешкоджання кримінальному провадженню, - відсторонення від

посади (статті 154-158 КПК), тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом (статті 148- 153 КПК), запобіжні заходи (статті 176-213 КПК).

Питання цільових виступів студентів:

1. Сутність тимчасового доступу до речей і документів, процесуальний порядок його застосування.
2. Речі і документи, до яких заборонено доступ.
3. Підстави та процесуальний порядок тимчасового вилучення майна.
4. Підстави та процесуальний порядок арешту майна.
5. Підстави та процесуальний порядок затримання особи без ухвали слідчого судді, суду. Строки затримання.

Семінарське заняття № 4. Захист і представництво під час проведення слідчих (розшукових) дій та інших процесуальних дій

Навчальна мета заняття: формування комплексного уявлення щодо поняття захисту, надання правової допомоги, завдань та повноважень захисника, місце адвокатури у кримінальному процесі України, вивчення правової регламентації здійснення захисником (адвокатом, фахівцем в галузі права, які за законом мають право на надання правової допомоги особисто чи за дорученням юридичної особи, близькими родичами, опікунами або піклувальниками) захисту на досудовому слідстві та в суді. Формування у студентів систематизованих знань щодо правових можливостей захисника на досудовому слідстві.

Час проведення: денна форма навчання – 2 год.

Навчальні питання:

1. Процесуальні особливості допуску захисника до участі в кримінальній справі
2. Роль захисника на досудовому слідстві та забезпечення прав затриманого
3. Визначення стратегії та тактики захисту на досудовому слідстві
4. Докази. Критерії правових ознак доказів. Оцінка доказів у справі

Методичні вказівки

Розглядаючи перше питання слід дослідити питання участі захисника в справі за угодою і за призначенням. Слід визначити яким чином може бути залучено в справу захисника. Для належного засвоєння питань даної теми студентам необхідно ретельно вивчити права та обов'язки захисника у кримінальному провадженні, а також Правила адвокатської етики.

Розглядаючи друге питання, слід дати характеристику обов'язків які покладаються на адвоката-захисника що вступає у справу на стадії досудового слідства.

Третє питання плану потребує розгляду в контексті того, що стратегія захисту може будуватися в двох напрямках: аналітичному та побудованому на системі психологічних пасток для слідчого. Поєднання названих стратегій є природним і тому стратегія захисту завжди носить інтеграційний характер. Розглядаючи це питання слід також звернути увагу та дати характеристику таким різновидам тактики захисту, як: оборонна, нейтральна, атакуюча (наступальна). Названі види тактики захисту не є вичерпними і абсолютними, але кожна з них має позитивні елементи для здійснення захисту

Висвітлюючи четверте питання плану, слід розкрити поняття доказів у кримінальному провадженні, визначити їх невід'ємні ознаки - допустимість, належність, достовірність та достатність. Визначити поняття недопустимості доказів. Визначити оцінку джерел доказів.

Питання цільових виступів студентів:

1. Допит, його види, процесуальний порядок проведення та оформлення.
2. Обшук та його види.
3. Підстави і процесуальний порядок проведення обшуку.

4. Огляд і його види.
5. Процесуальний порядок проведення окремих видів огляду.
6. Мета і процесуальний порядок проведення слідчого експерименту

Семінарське заняття № 5. *Захист і представництво під час повідомлення про підозру*

Навчальна мета заняття: формування комплексного уявлення про порядок дій адвоката під час повідомлення про підозру.

Час проведення: денна форма навчання – 2 год;

Навчальні питання:

1. Поняття та процесуальне значення повідомлення про підозру
2. Процесуальний порядок вручення письмового повідомлення про підозру.
3. Особливості повідомлення про підозру окремій категорії осіб

Методичні вказівки

Розглядаючи перше питання слід ретельно вивчити ст. 276-279 КПК з'ясувати перелік відомостей, які має містити повідомлення про підозру

Розглядаючи друге питання, слід з'ясувати особливості порядку вручення повідомлення про підозру, та порядок дій якщо особі не вручено повідомлення про підозру після двадцяти чотирьох годин з моменту затримання

Висвітлюючи третє питання плану, слід розкрити особливості повідомлення про підозру окремій категорії осіб які визначаються главою 37 КПК України, зокрема:

судді - п.4. ст. 49 Закону України "Про судоустрій і статус суддів"

адвокати - п. 13 ч. 1 ст. 23 Закону України "Про адвокатуру та адвокатську діяльність"

депутати - ч. 1 ст. 31 Закону України "Про статус депутатів місцевих рад"

Питання цільових виступів студентів:

1. Випадки повідомлення про підозру.
2. Зміст письмового повідомлення про підозру.
3. Зміна повідомлення про підозру.

Семінарське заняття № 6. *Захист і представництво під час зупинення та закінчення досудового розслідування*

Навчальна мета заняття: формування комплексного уявлення про дії захисника при ознайомленні з матеріалами справи у зв'язку із закінченням досудового слідства, методикою складання адвокатського дос'є та планування захисту. Ознайомитися з порядком оскарження дій слідчого і прокурора.

Час проведення: денна форма навчання – 2 год.

Навчальні питання:

1. Ознайомлення з матеріалами справи у зв'язку із закінченням досудового слідства
2. Адвокатське дос'є та планування захисту
3. Оскарження дій слідчого і прокурора

Методичні вказівки

Розглядаючи перше питання слід визначити порядок дій захисника під час підготовки до майбутнього судового процесу захисника.слід пам'ятати, що Сторона захисту при ознайомленні з матеріалами закінченого досудового розслідування наділена досить широким обсягом процесуальних прав, які дають їй можливість визначитися з усіма важливими

аспектами кримінального провадження, вжити відповідних заходів щодо належного захисту підозрюваного (обвинуваченого).

Студентам слід розуміти, що питання захисної діяльності на цьому етапі кримінального провадження регулюються не тільки нормами КПК України, а й Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 5.07.2012 року. Вони, а також методичні рекомендації щодо діяльності адвокатів при закінченні досудового розслідування потребують додаткового відпрацювання.

Розглядаючи друге питання, слід з'ясувати що таке адвокатське дос'є, принципи складання дос'є, рекомендації щодо систематизації матеріалів.

Висвітлюючи третє питання плану, слід ретельно вивчити ст. 110, 234, 236 КПК України, рішення Конституційного Суду України від 30 січня 2003 р. No 3-рп/2003 (Справа No 1-12/200),

Питання цільових виступів студентів:

1. Форми закінчення досудового розслідування.
2. Закриття кримінального провадження.
3. Звільнення особи від кримінальної відповідальності.
4. Звернення до суду з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру.

Семінарське заняття № 7. Захист і представництво під час судового провадження в суді першої інстанції

Навчальна мета заняття Розкрити сутність та значення участі захисника в суді першої інстанції, охарактеризувати його загальні положення. З'ясувати порядок участі захисника в підготовчому судовому засіданні, підготовчій частині судового розгляду, під час судового слідства: допиті обвинуваченого, свідків і потерпілого, проведенні інших процесуальних дій тощо. Розглянути порядок проведення судових дебатів і ролі захисника в них.

Час проведення: денна форма навчання – 2 год.

Навчальні питання:

1. Загальні положення здійснення захисту в суді першої інстанції
2. Діяльність захисника в ході підготовчого судового провадження
3. Діяльність захисника під час судового розгляду в першій інстанції
4. Зміст та значення промови захисника в суді по кримінальному провадженню. Складові захисної промови

Методичні вказівки

Розглядаючи перше питання слід пам'ятати, що В ході судового розгляду кримінального провадження найбільш повно порівняно з іншими стадіями реалізуються всі демократичні принципи кримінального процесу, в тому числі змагальності, презумпції невинуватості обвинуваченого, гласності, усності, безпосередності дослідження доказів. Сторони обвинувачення і захисту є рівноправними і через те мають більші можливості для формування і обстоювання своїх процесуальних позицій у справі.

Розглядаючи друге питання, слід пам'ятати, що обов'язковим етапом кримінального провадження у суді першої інстанції є підготовче провадження, яке здійснюється відповідно до положень гл. 27 КПК, із урахуванням правових позицій ВССУ, викладених у листах: від 03.10.2012 р. No 223-1430/0/4-12 «Про порядок здійснення підготовчого судового провадження відповідно до Кримінального процесуального кодексу України»; від 05.10.2012 р. No 223-1446/0/4-12 «Про деякі питання порядку здійснення судового розгляду в судовому провадженні у першій інстанції відповідно до Кримінального процесуального кодексу України».

Висвітлюючи третє питання плану, слід розкрити особливості підготовки до здійснення захисту в судовому засіданні

Четверте питання плану потребує розгляду порядку підготовки до судових дебатів, захисної промови адвоката, репліки адвоката

Питання цільових виступів студентів:

1. Підготовче судове провадження.
2. Сутність і значення стадії судового розгляду.
3. Загальні положення судового розгляду.
4. Межі судового розгляду.
5. Процедура судового розгляду.
6. Проголошення судового рішення

Семінарське заняття № 8. Захист і представництво під час судового провадження з перегляду судових рішень

Навчальна мета заняття формування комплексного уявлення про предмет, процесуальний порядок і строки апеляційного провадження. Дослідити дії адвоката-захисника по підготовці та складанню апеляційної скарги, його процесуальну діяльність під час розгляду справи в апеляційному суді.

Сформувати у студентів знання щодо процесуального порядку і строків касаційного оскарження, методики складання касаційної скарги. Визначитися з діяльністю адвоката-захисника під час розгляду скарги в касаційній інстанції. Усвідомити підстави для перегляду судових рішень Верховним Судом України. Розкрити аспекти діяльності адвоката щодо подання заяви про перегляд судового рішення Верховним Судом України та розгляду справи у цьому суді.

Час проведення: денна форма навчання – 2 год.

Навчальні питання:

1. Предмет, процесуальний порядок і строки апеляційного провадження. Форма та зміст апеляційної скарги, методика її складання.
2. Процесуальний порядок і строки касаційного оскарження. Форма та зміст касаційної скарги, порядок її складання.
3. Провадження за нововиявленими або виключним обставинами.

Методичні вказівки

Розглядаючи перше питання слід дати з'ясувати особливості стадії апеляційного провадження, вимоги що висуваються до апеляційної скарги, підстави для скасування або заміни судового рішення

Розглядаючи друге питання, ретельно дослідити вимоги ст. 426 КПК, особливості стадії касаційного провадження, вимоги що висуваються до касаційної скарги, підстави для скасування або заміни судового рішення.

Висвітлюючи третє питання плану, слід розкрити Підстави для здійснення кримінального провадження за нововиявленими або виключними обставинами, визначити, що таке нововиявлені та виключні обставини.

Питання цільових виступів студентів:

1. Судові рішення, які можуть бути оскаржені в апеляційному порядку.
2. Особливості апеляційного оскарження окремих судових рішень.
3. Діяльність захисника під час розгляду скарги в апеляційному суді
4. Судові рішення, які можуть бути оскаржені в касаційному порядку.
5. Право на касаційне оскарження.
6. Діяльність адвоката під час розгляду справи в суді касаційної інстанції
7. Характеристика нововиявлених та виключних обставин.

8. Діяльність адвоката щодо подання заяви про перегляд судового рішення Верховним Судом

Семінарське заняття № 9. Захист і представництво під час окремих видів особливих порядків кримінального провадження

Навчальна мета заняття: формування комплексного уявлення про особливості провадження в справах про злочини неповнолітніх, проаналізувати обставини, що підлягають встановленню про злочини неповнолітніх, з'ясувати особливості участі адвоката на досудовому слідстві та суді; процесуальний порядок досудового слідства та судового провадження в справах про діяння неосудних або обмежено осудних осіб. Формування комплексного уявлення про особливості надання правової допомоги потерпілому та заявлення цивільного позову в кримінальній справі Захист під час кримінального провадження на підставі угод, розглянути особливості надання правової допомоги потерпілому та заявлення цивільного позову в кримінальній справі.

Час проведення: денна форма навчання – 2 год.

Навчальні питання:

1. Особливості здійснення адвокатом захисту прав та законних інтересів неповнолітніх на досудовому слідстві та в суді
2. Особливості здійснення адвокатом захисту прав та законних інтересів осіб, щодо яких застосовуються примусові заходи медичного характеру
3. Особливості надання правової допомоги потерпілому та заявлення цивільного позову в кримінальній справі
4. Захист під час кримінального провадження на підставі угод
5. Особливості захисту під час кримінального провадження у формі приватного обвинувачення
6. Захист під час кримінального провадження щодо окремої категорії осіб

Методичні вказівки

Розглядаючи перше питання слід дати з'ясувати специфіку організації розслідування кримінальних справ щодо злочинів неповнолітніх які визначається низкою особливостей до яких відносяться особливості пов'язані з віковим, фізичним та психічним станом обвинувачених, значної частини свідків та потерпілих, що обумовлено негативними моментами їх морального розвитку, соціальною, правовою незрілістю та іншими факторами

Розглядаючи друге питання слід з'ясувати які саме заходи віднесені до примусових заходів медичного характеру, а також категорії осіб до яких можуть застосовуватись такі заходи.

Під час розгляду третього питання слід звернути увагу, що право на захист законних інтересів у кримінальному процесі забезпечується потерпілому, цивільному позивачу і цивільному відповідачу. Ефективним засобом забезпечення цього права є участь адвоката в кримінальній справі як представника цих суб'єктів кримінально - процесуальної діяльності.

Представник може діяти в кримінальному процесі як поряд з потерпілим, цивільним позивачем, цивільним відповідачем, так і замінюючи його, й користується процесуальними правами осіб, інтереси яких він представляє, але представник потерпілого не має права давати показань.

Розглядаючи четверте питання слід ознайомитись з резолюцією «Про основні принципи програм відновлюючого правосуддя у кримінальних справах» та з рамковим рішенням ради Європейського Союзу «Про положення жертв у кримінальному судочинстві», а також із нормами Кримінального процесуального кодексу України в яких передбачено декілька особливих порядків провадження. Вони об'єднані у восьмому розділі кодексу.

Розглядаючи п'яте питання слід дати визначення поняттю приватне обвинувачення, а також особливостям відкриття та закриття такого провадження.

Розглядаючи шосте питання слід дати визначення поняттю «імунітет» та визначити коло осіб, щодо яких здійснюється особливий порядок кримінального провадження.

Питання цільових виступів студентів:

1. Спеціальне досудового розслідування кримінальних правопорушень.
2. Кримінальне провадження на підставі угод.
3. Кримінальне провадження, яке містить відомості, що становлять державну таємницю.

4. РОЗПОДІЛ БАЛІВ, ЯКІ ОТРИМУЮТЬ СТУДЕНТИ, ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Денна форма навчання

Загальна кількість балів – 100.

Кількість балів за залік – 40.

Кількість балів протягом семестру – 60:

Кількість балів за відповіді на семінарських заняттях $\Sigma 45 = 45$:

Формула обчислення

$$\Sigma 45 = \Sigma 1$$

Примітка:

$\Sigma 45$ – сума максимальної кількості балів

$\Sigma 1$ – сума балів, що отримав студент за відповіді на семінарських заняттях.

Для студентів денної форми навчання

Поточний контроль,			Разом	Екзамен	Сума
Розділ 1	Розділ 2	Контрольна робота, передбачена навчальним планом			
T 1	T 2–9	15	60	40	100
5	40				

T1, T2... T9 – теми семінарських занять

Відповідь на семінарському занятті – **1-5 балів.**

Критерії оцінювання усної відповіді.

Поточний контроль здійснюється, зокрема, у формі опитування та перевірки результатів виступів на семінарських заняттях за п'ятибальною шкалою оцінок.

5 балів ставиться за наступних умов:

- студент активно працює протягом усього практичного заняття;
- дає повний, правильний, послідовний, зв'язний, обґрунтований виклад питання, що супроводжується правильними прикладами з доктринальних джерел та посиланням на чинне законодавство;

- все, що викладається, повинно свідчити про глибоке розуміння і орієнтацію в явищах і процесах, що вивчаються;

- правильні вичерпні відповіді на додаткові питання викладача.

4 бали ставиться за наступних умов:

- студент активно працює протягом практичного заняття;
- дає правильний, повний виклад змісту підручника і матеріалу, поданого викладачем, але на додаткові контрольні питання, які ставить викладач для з'ясування глибини розуміння і

вміння орієнтуватися в явищах і процесах, відповідає лише з деякою допомогою викладача чи колег;

- недостатньо вичерпні відповіді на додаткові запитання викладача.

3 бали ставиться за наступних умов:

- студент на занятті поводить себе пасивно, відповідає лише за викликом викладача;
- в цілому виявляє знання основного навчального матеріалу, що розглядається, але під час відповіді допускає помилки і усвідомлює їх тільки після вказівки викладача;
- відповіді на запитання дає не одразу, а тільки після деякого напруження пам'яті, причому відповіді нечіткі;
- не в змозі без допомоги викладача вивести співвідношення з іншими проблемами дисципліни, що вивчається;

2 бали ставиться за наступних умов:

- допускає суттєві помилки або зовсім пропускає матеріал і частково виправляє ці помилки тільки після вказівки викладача;
- студент виявляє незнання значної частини навчального матеріалу, нелогічно і невпевнено його викладає, у відповіді мають місце заминки і перерви, не може пояснити проблему, хоча і розуміє її;
- викладає матеріал не достатньо зв'язно і послідовно.

1 бал ставиться за наступних умов:

- студент припускається грубих помилок при викладі матеріалу і не виправляє ці помилки навіть при вказівці на них викладача;
- виявляє нерозуміння навчального матеріалу і як наслідок цього – повна відсутність навичок як в аналізі явищ, так і у подальшому виконанні практичних завдань.

Критерії оцінювання контрольної роботи

Оцінка за контрольну роботу – 15 балів. Контрольна робота містить 15 тестових питань по чотири варіанти відповіді в кожному. Правильний варіант відповіді один.

Критерії оцінювання залікової роботи

Оцінка за екзаменаційну роботу – 40 балів. Екзаменаційна робота містить два відкритих питання та 20 тестових питань по чотири варіанти відповіді в кожному. Правильний варіант відповіді один. За відповіді на відкриті питання студент отримує від 0 до 10 балів, за відповіді на тестове завдання до 20 балів.

У разі складання Екзамену в дистанційній формі екзаменаційна робота містить 40 тестових питань по чотири варіанти відповіді в кожному. Правильний варіант відповіді один. За відповідь студент отримує до 40 балів.

Заочна форма навчання

Загальна кількість балів – 100.

Кількість балів за екзамен – 40.

Кількість балів протягом семестру –

60:

Кількість балів за відповідь на семінарському занятті – 15:

Поточний контроль, контрольна робота				Залік	Сума
Розділ 1	Розділ 2	Контрольна робота	Разом		
T1	T2	30	60	40	100
40					

Відповідь на семінарському занятті – **1-20 балів.**

Критерії оцінювання усної відповіді.

Поточний контроль здійснюється, зокрема, у формі опитування та перевірки результатів виступів на семінарських заняттях за п'ятнадцятю бальною шкалою оцінок.

20-15 балів ставиться за наступних умов:

- студент активно працює протягом усього практичного заняття;
- дає повний, правильний, послідовний, зв'язний, обґрунтований виклад питання, що супроводжується правильними прикладами з доктринальних джерел та посиланням на чинне законодавство;

- все, що викладається, повинно свідчити про глибоке розуміння і орієнтацію в явищах процесів, що вивчаються;

- правильні вичерпні відповіді на додаткові питання викладача.

14-9 балів ставиться за наступних умов:

- студент активно працює протягом практичного заняття;
- дає правильний, повний виклад змісту підручника і матеріалу, поданого викладачем, але на додаткові контрольні питання, які ставить викладач для з'ясування глибини розуміння і вміння орієнтуватися в явищах і процесах, відповідає лише з деякою допомогою викладача чи колег;

- недостатньо вичерпні відповіді на додаткові запитання викладача.

8-5 балів ставиться за наступних умов:

- студент на занятті поводить себе пасивно, відповідає лише за викликом викладача;
- в цілому виявляє знання основного навчального матеріалу, що розглядається, але під час відповіді допускає помилки і усвідомлює їх тільки після вказівки викладача;

- відповіді на запитання дає не одразу, а тільки після деякого напруження пам'яті, причому відповіді нечіткі;

- не в змозі без допомоги викладача вивести співвідношення з іншими проблемами дисципліни, що вивчається;

3-4 бали ставиться за наступних умов:

- допускає суттєві помилки або зовсім пропускає матеріал і частково виправляє ці помилки тільки після вказівки викладача;

- студент виявляє незнання значної частини навчального матеріалу, нелогічно і невпевнено його викладає, у відповіді мають місце заминки і перерви, не може пояснити проблему, хоча і розуміє її;

- викладає матеріал не достатньо зв'язно і послідовно.

1-2 бали ставиться за наступних умов:

- студент припускається грубих помилок при викладі матеріалу і не виправляє ці помилки навіть при вказівці на них викладача;

- виявляє нерозуміння навчального матеріалу і як наслідок цього – повна відсутність навичок як в аналізі явищ, так і у подальшому виконанні практичних завдань.

Критерії оцінювання контрольної роботи

Оцінка за контрольну роботу – 20 балів. Контрольна робота містить 20 тестових питань по чотири варіанти відповіді в кожному. Правильний варіант відповіді один.

Критерії оцінювання залікової роботи

Оцінка за екзаменаційну роботу – 40 балів. Екзаменаційна робота містить два відкритих питання та 20 тестових питань по чотири варіанти відповіді в кожному. Правильний варіант відповіді один. За відповіді на відкриті питання студент отримує від 0 до 10 балів, за відповіді на тестове завдання до 20 балів.

У разі складання Екзамену в дистанційній формі екзаменаційна робота містить 40 тестових питань по чотири варіанти відповіді в кожному. Правильний варіант відповіді один. За відповідь студент отримує до 40 балів.

Шкала оцінювання за денною та заочною формами навчання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка за національною шкалою
90-100	відмінно

70-89	добре
50-69	задовільно
1-49	не задовільно

5. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна література

1. Адвокатура України: підручник / М. А. Погорецький, О. Г. Яновська. К. : Юрінком Інтер, 2014. 368 с.
2. Адвокатура України: навчальний посібник: У 2 книгах / За ред. С. Я. Фурси. К. : Фурса С. Я., 2007. 315 с.
3. Зейкан Я. П., Лисак О. М., Рябець Н. М. Адвокатська техніка (підготовка до процесу і методики переконання). Київ, 2020. 618 с.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України з постатейними матеріалами практики Європейського суду з прав людини / А. В. Столітній, Ю. Г. Севрук, О. В. Сапін та ін.; за ред. А. В. Столітнього. – 2-ге вид., перероб. та допов. – Харків : Право, 2019. – 952 с.
5. Кримінальний процес : підручник / О. В. Капліна, О. Г. Шило, В. М. Трофименко та ін.; за заг. ред. О. В. Капліної, О. Г. Шило. Харків, 2018. 584 с.
6. Лобойко Л. М. Кримінальний процес : Підручник . К. : Істина, 2014. 432 с.
7. Лобойко Л. М., Банчук О. А. Кримінальний процес: Навчальний посібник. К. : Ваіте, 2014. 280 с.
8. Молдован А. В., Мельник С. М. Кримінальний процес України: Навч. посіб. К. : Центр учбової літератури, 2013. 368 с.
9. Настільна книга адвоката. Участь захисника, адвоката в кримінальному провадженні. Коментар, законодавство, судова практика: практ. посібн. Київ: Центр учбової літератури, 2017. 600 с.
10. Новий Кримінальний процесуальний кодекс України: коментарі, роз'яснення, документи / відп. ред. В. С. Ковальський. К. : Юрінком Інтер, 2013. 408 с.
11. Ткачук О. М. Кримінальний та Кримінальний процесуальний кодекси: постатейний показник правових позицій Верховного Суду – Великої Палати та Касаційного кримінального суду (практика 2018 року). Харків : Право, 2019. 252 с.

Допоміжна література

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: структурно-логічні схеми і таблиці, типові бланки та зразки процесуальних документів : науково-практичний посібник / авт. кол.: Андреев Р. Г., Блажівський Є. М., Гошовський М. І. та ін. К. : Алерта, 2012. 736 с.
2. Удалова Л. Д., Патюк С. О. Цілі і завдання сучасного кримінального судочинства України : навч. посібн. К. : КНТ, 2014. 176 с.
3. Фоміна Т. Г. Забезпечення слідчим процесуальних прав підозрюваного : монографія / Т. Г. Фоміна. Харків : НікаНова, 2014. 232 с.
4. Негласні слідчі (розшукові) дії та використання результатів оперативно-розшукової діяльності у кримінальному провадженні: Навчально-практичний посібник / Кудінов С. С., Шехавцов Р. М., Дроздов О. М., Гриненко С. О. Х.: «Оберіг», 2013. 344 с.
5. Зразки процесуальних документів у кримінальному судочинстві. К. : «Центр учбової літератури», 2014. 100 с.
6. Лобойко Л. М. Наукові висновки для Верховного Суду України з питань неоднакового застосування норм кримінального та кримінального процесуального права (2011-2017 роки) : довідково-практичне видання. Х. : ФОП Здоровий Я. О. «Оперативна поліграфія», 2017. 256 с.

7. Вапнярчук В. В. Теорія і практика кримінального процесуального доказування : монографія / В. В. Вапнярчук. Х. : Юрайт, 2017. 408 с.
8. Моторигіна М. Г. Сторона захисту в судовому провадженні у першій інстанції : монографія . Харків : Оберіг, 2018. 306 с.
9. Молдован В. В., Молдован А. В. Слідчі (розшукові) дії : навчально-практичний посібник. К. : Алерта, 2019. 310 с.

11. Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео лекції, інше методичне забезпечення

1. Офіційний веб-портал Судової влади України - <http://court.gov.ua/>
2. Офіційний веб-портал Верховної Ради України - <http://rada.gov.ua/>
3. Офіційний веб-портал Конституційного Суду України <http://www.ccu.gov.ua/>
4. Офіційний веб-портал Верховного Суду - https://supreme.court.gov.ua/supreme/gromadyanam/perelik_sprav/
5. Офіційний веб-портал Офісу Генерального прокурора - www.gp.gov.ua
6. Офіційний веб-портал Національного антикорупційного бюро України - <https://nabu.gov.ua/>
7. Офіційний веб-портал Міністерства внутрішніх справ - <https://mvs.gov.ua/uk>
8. Офіційний веб-портал Єдиного державного реєстру судових рішень <http://www.reyestr.court.gov.ua/>
9. Офіційний веб-портал Європейського суду з прав людини - <http://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=home>
10. Офіційний веб-портал Національної асоціації адвокатів України - <https://unba.org.ua/rau>
11. Офіційний веб-портал Офісу Ради Європи в Україні <http://www.coe.kiev.ua>
12. Офіційний веб-портал Державного бюро розслідувань - <https://dbr.gov.ua/>
13. Офіційний веб-портал Ради адвокатів України - <https://unba.org.ua/rau>

Електронне навчальне видання комбінованого використання
Можна використовувати в локальному та мережному режимі

Рибалко Гліб Сергійович
Шайгуро Ольга Павлівна
Храмцов Олександр Миколайович

ЗАХИСТ І ПРЕДСТАВНИЦТВО У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Матеріали до семінарських занять
для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
за спеціальністю 081 «Право»

В авторській редакції

Підписано до розміщення 27.03.2026. Гарнітура Times New Roman.
Ум. друк. арк. 1,80. Обсяг 0,657 Мб. Зам. № 127/26.

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
61022, м. Харків, майдан Свободи, 4.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3367 від 13.01.2009
Видавництво ХНУ імені В. Н. Каразіна